

La història cultural i política d'una societat a través del periodisme

Carles Santacana Torres

Universitat de Barcelona
Facultat de Geografia i Història
Departament d'Història i Arqueologia
Secció d'Història Contemporània i Món Actual
Montalegre, 6
08001 Barcelona

Jaume Guillaumet Lloveras, *El periodisme català contemporani: Diaris, partits polítics i llengües, 1875-1939*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2022, 423 p.

A hores d'ara seria força temerari voler presentar als lectors de *Cercles* la trajectòria professional i acadèmica de Jaume Guillaumet, ja que forçosament seria incompleta i ens allunyaria de l'objectiu específic que tenim en relació amb el llibre que ressenyem. Tanmateix, sí que cal esmentar que Guillaumet és reconegut per tothom com a referència imprescindible de la història de la premsa i com a impulsor d'innombrables projectes col·lectius, i té una producció personal farcida d'articles i de monografies que inclouen totes les etapes del periodisme. I cal fer aquest apunt telegràfic perquè, a banda de diverses monografies específiques, aquest llibre és la baula que mancava dins del magne projecte d'història general del periodisme que Guillaumet es va proposar fa anys.

Ens trobem, doncs, no només davant d'una obra de maduresa que recull recerques anteriors, sinó, sobretot, davant d'una aportació amb reflexions interessants que només apareixen després de la feina

Carles SANTACANA, «La història cultural i política d'una societat a través del periodisme». *Cercles. Revista d'Història Cultural*, 25, 207-211 ISSN: 1139-0158. ISSN-e: 1699-7468. DOI: 10.1344/cercles2022.25.1019. Data de recepció: 15/5/2022. Data d'acceptació: 22/6/2022. Data de publicació: 11/11/2022.

carles.santacana@ub.edu | orcid.org/0000-0002-8529-4559

exhaustiva de sistematització del coneixement acumulat. En aquest sentit, l'obra és un compendi de tot aquest tipus de recerca i té un objectiu molt ambiciós, perquè sota el concepte de periodisme no només hi ha una evolució històrica de les capçaleres, sinó que el recorregut històric és fruit de la concurrència de la història política de cada període i les seves conseqüències sobre la premsa, ja fos a partir de lleis, ja fos a partir de multes i prohibicions; de l'evolució tècnica dels productes periodístics, des de les formes d'impressió als gravats a la premsa gràfica; de les diferents tipologies de les empreses periodístiques, dels mateixos periodistes i de l'ofici; dels lectors potencials i la disminució de l'analfabetisme, i dels marcs locals en què es produïen tots aquests canvis, amb la diferenciació entre Barcelona i les capitals comarcals. Un ric conjunt d'elements i factors que són tractats des de la perspectiva de la seva interdependència, de manera que en resulta una explicació integral del fenomen periodístic, considerat alhora peça clau de la història de la societat. Tan fàcil com a propòsit, tan difícil com a pràctica.

Dividit en dues grans parts, el llibre descriu i interpreta l'evolució de la premsa —especialment la diària— en el període del gran impuls del sector, que va ser tallat abruptament el 1939: en la primera part, cronològica, van de bracet l'expansió de la premsa i els vaivens de la política, des de l'inici de la Restauració fins a la Guerra Civil; en la segona part s'analitza la premsa des de la perspectiva del mercat, com a negoci i com a àmbit professional. En totes dues parts el detall de la descripció és força remarcable, amb un ús prolífic i actualitzat de la bibliografia especialitzada i amb una voluntat continuada d'eludir explicacions o referents que són llocs comuns, però que no han estat suficientment contrastats. Aquí és clau una de les darreres reflexions del llibre, quan Guillaumet afirma que «Del relat i de les anàlisis que hem plantejat en aquesta obra en resulta una panoràmica contrastada d'un país que ha comprat cada dia uns diaris, però en recorda sobretot uns altres». Efectivament, les dades que

proporciona fan palès un consum de premsa que no inclou els diaris que se citen habitualment. És evident que els historiadors hem sobrevalorat la capacitat d'influència de la premsa més estrictament política, que representava un percentatge molt limitat de la que ocupava els quioscos. Naturalment, si ens volem aproximar a una veritable història de la societat no podem obviar les tirades del que Guillemet anomena diaris anunciadors, com el *Diario de Comercio*, *Las Noticias* o els primers anys de *La Publicidad*, o el que van representar propostes innovadores com *El Día Gráfico*, per esmentar només uns exemples. Ni tampoc podem oblidar la importància dels periòdics de partit i l'interès que mostraven les autoritats per controlar-los, que es concretava en multes i suspensions governatives. Una visió integrada obliga a replantejar les coses i a situar-les amb major precisió en marcs cronològics concrets. La setantena de pàgines dedicades a taules al final de l'obra és una font estimulante per a aquests reflexions, com, per exemple, la dedicada a la distribució del mercat barceloní el 1935, quan la premsa de negoci en castellà representava el 57% de les tirades i la premsa de partit en català era del 13%.

El recorregut cronològic multifactual elaborat per Guillemet es complementa amb reflexions de caràcter general i analític que són el resultat del bagatge investigador. Són els textos que ocupen la segona part del llibre, en què l'autor estableix la manera correcta de llegir les estadístiques per distingir els diaris estables dels diaris ocasionals, xifres que en ocasions queden esbiaixades pels diaris que substituïen les capçaleres suspeses governativament. Més rellevant conceptualment és la proposta de substituir la dicotomia entre diaris d'empresa i diaris polítics per la de diaris de negoci, normalment amb major dimensió empresarial, i diaris ideològics, atenent la finalitat principal de les capçaleres i tenint en compte que principal no significa exclusiu. En aquest sentit, Guillemet distingeix entre «diaris de negoci, com aquells que tenen per objectiu una activitat comercial rendible al llarg del temps —entre els quals n'hi pot haver amb orienta-

cions polítiques i de partit— i diaris ideològics, estrictament polítics, com aquells que tenen per objectiu el servei continuat o ocasional d'una causa de partit o sindicat». Entre els primers hi ha *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia* i *El Noticiero Universal*; mentre que entre els segons apareixen *El Correo Catalán*, *El Progreso*, *La Veu de Catalunya* i *Solidaridad Obrera*.

El quadre que presenta Guillamet afegeix encara més components, atenent la dimensió professional dels diaris, amb redactors que cobren poc i redaccions molt precàries. Un periodisme que, tanmateix, va prenent cos com a ofici i com a corporació professional especialment des dels inicis del segle xx. Moments de canvi de model que es poden resseguir a partir de reflexions teòriques i també de les reaccions dels que veuen desaparèixer el seu món professional. Molt significatives, per exemple, són les paraules plenes d'enyorança de Teodor Baró, director de diari i diputat liberal que el 1902 escrivia malenconiosament que «antes el periódico se fundava en la defensa de una idea, mientras que ahora se ha convertido en una empresa industrial, que se explota como otro negocio cualquiera». Un discurs que contrastava amb l'enfocament de les noves generacions, com, per exemple, el de Rafael Mainar, que en *El arte del periodista* (1906) feia una aposta decidida per la informació com a ànima del periodisme, de la qual cosa deduïa que l'encarnació del periodista professional era el reporter, i no pas l'articulista. Un moment de canvi al qual encara en seguirien d'altres situats ja prop dels anys 1920. Dues darreres consideracions: no és menor que en el subtítol del llibre es parli de llengües, perquè és una qüestió present al llarg de tot el treball, significa la rellevància de la premsa en català com a innovadora i assenyala que la premsa va ser fonamental per codificar la llengua catalana, però alhora constata els límits de la seva difusió. I també cal remarcar la voluntat de l'autor de reflectir el batec del periodisme en tot el territori del Principat, amb el paper central de la premsa barcelonina, però anant també més enllà, res-

seguint les riques tradicions periodístiques de les ciutats intermèdies del país.

Comptat i debatut, som davant una obra sòlida, de referència en la seva temàtica, cabdal pel volum d'informació que aporta, però també pels debats que aborda i els reptes que llança als investigadors.

Els continguts de la revista estan subjectes a la llicència Creative Commons Reconeixement (by). Es permet qualsevol explotació de l'obra, incloent-hi una finalitat comercial, així com la creació d'obres derivades, la distribució de les quals també està permesa sense cap restricció.